

Wapenbeheersing en ontwapening*

dr. A. J. J. Ooms

Chemisch Laboratorium TNO, Rijswijk (ZH)

Vier typen ontwapening en wapenbeheersing werden onderscheiden.

In de eerste plaats de *algemene en volledige ontwapening* (General and Complete Disarmament, GCD). Gesteld werd dat deze ontwapening een aantrekkelijk maar vooralsnog zeer ver verwijderd doel is, alleen te realiseren met een wereldregering die over een effectieve interventiemacht beschikt.

Als tweede type ontwapening werd de *eenzijdige ontwapening* genoemd. Hoewel bepaalde initiatieven (zg. signalen) een nuttige functie verichten in het gehele ontwapeningsproces, werd gesteld dat bij eenzijdige ontwapening het in de huidige wereldsituatie haast onvermijdelijk is dat de (nog) niet ontwapende partij haar wil (althans gedeeltelijk) aan de andere partij zal opleggen. Intussen is voor dit proces de term „Finlandisering” in de mode gekomen, overigens zeer tot ongenoegen van de Finse president Kekkonen.

Het derde type betreft onderhandelingen over *wapenbeheersing* waarvan als voorbeelden gegeven werden de „Strategic Arms Limitation Talks” (SALT), de besprekingen over „Mutual Balanced Force Reduction” (MBFR) en de Conferentie over Europese Veiligheid en Samenwerking (CEVS). Over deze activiteiten was twee jaar geleden nog niet veel te melden.

Over het vierde type, de zg. *collaterale ontwapeningsmaatregelen*, d.w.z. maatregelen die primair op het voorkómen en beheersen van de bewapeningswedloop en op het verbeteren van de internationale betrekkingen zijn gericht en slechts indirect de eigenlijke ontwapening bevorderen en ondersteunen, was daarentegen wel nieuws. De onderhandelingen op dit gebied worden voornamelijk gevoerd in de Conference of the Commission on Disarmament die in Genève vergadert en die bestaat uit 26 delen (7 „Westelijke”, 7 „Oostelijke” en 12 niet gebonden landen) waarbij dient te worden aangetekend dat Frankrijk al sedert de oprich-

Ruim een jaar geleden is in een artikel met dezelfde titel (Mil. Spect. 142(1973)(4)149) een overzicht gegeven van de stand van zaken betreffende ontwapeningsonderhandelingen. Hoewel er in de sindsdien verstreken periode geen spectaculaire ontwapeningsovereenkomsten tot stand zijn gekomen, is de situatie inmiddels wel zódanig gewijzigd dat een nieuw overzicht op zijn plaats is. Een korte samenvatting van het vorige artikel gaat hieraan vooraf.

ting niet aan de besprekingen deelneemt. Nederland is lid van de CCD.

In het vorige artikel is beschreven dat juist op dit gebied vorderingen zijn gemaakt. De belangrijkste overeenkomsten die konden worden gesloten waren het verdrag tot verbod van proefnemingen met kernwapens in de dampkring, in de ruimte daarbuiten en onder water, het verdrag inzake de niet-verspreiding van kernwapens en het verdrag tot het verbod van ontwikkeling, produktie en opslag van biologische wapens en toxines en tot de vernietiging van deze wapens. Ook is beschreven dat er destijds twee hoofdproblemen in de CCD werden besproken, nl. de ondergrondse kernproeven en de chemische oorlogvoering.

Alvorens nu na te gaan wat er de afgelopen twee jaar op het gebied van wapenbeheersing en ontwapening is geschied lijkt het gewenst nogmaals op de verschillen tussen wapenbeheersing en ontwapening te wijzen. Het enige echte ontwapeningsverdrag is dat van het verbod op ontwikkeling, produktie en opslag van biologische wapens en toxines, omdat in dit verdrag opgenomen is dat bestaande voorraden dienen te worden vernietigd. Het is de eerste maal dat een of meer landen zich verplichten een aanwezig wapensysteem geheel te vernietigen. Daarentegen kan een verdrag als het later te bespreken SALT-I-verdrag waarbij een land een kwantitatieve limiet voor een bepaald

* Dit artikel verscheen eerder in *TNO Project* (1974)(5)184.

wapensysteem wordt toegestaan, hoger dan het op dat tijdstip aanwezige kwantum, moeilijk als ontwapening worden geklasseerd. Toch hebben deze wapenbeheersingsmaatregelen betekenis; zonder overeenkomsten zou het bewapeningsniveau veel hoger kunnen uitvallen. Bovendien kan men over wapenbeheersing onderhandelen terwijl de conflicten tussen de staten nog bestaan; ontwapening zal pas kunnen volgen als de conflictsituaties, althans voor een belangrijk deel, zijn opgelost. Met behulp van wapenbeheersingsmaatregelen is het soms mogelijk om naar een meer stabiel evenwicht te gaan.

In het vervolg zal eenvoudshalve alleen van ontwapening worden gesproken; het zal echter duidelijk zijn in welk geval het ontwapening in eigenlijke zin en wanneer het wapenbeheersing betreft.

Beginnen wij nu het overzicht met de zg. *collaterale ontwapeningsmaatregelen* dan moet helaas worden geconstateerd dat de situatie niet sterk is veranderd vergeleken met die van twee jaar geleden. In het rapport dat de CCD in september 1973 uitbracht aan de Verenigde Naties zijn 90 van de 183 paragrafen gewijd aan de beide problemen die reeds in het vorige artikel zijn genoemd, nl. de ondergrondse kernexplosies en de ontwikkeling, produktie en opslag van chemische strijdmiddelen. Ondanks de tientallen, door de verschillende landen uitgebrachte werkdocumenten blijkt het dat — met name rond de problematiek van een adequate controle op de naleving van een eventueel verbod (verificatie) — de onderhandelingen zijn vastgelopen. Misschien is de conclusie gerechtvaardigd dat de supermogendheden hun belangstelling voor dit type maatregelen hebben verloren. Uiteraard zullen de onderhandelingen wel worden voortgezet maar de verwachtingen zijn niet hoog gespannen. Een poging van de Verenigde Staten en enkele andere landen om het probleem van de conventionele bewapening in de CCD te bespreken werd weinig enthousiast ontvangen; vele landen vinden dat de zg. massavernietigingswapens voorrang dienen te hebben en dat andere zaken de aandacht slechts afleiden. Zes paragrafen in het bovengenoemde rapport hebben betrekking op *algemene en volledige ontwapening (GCD)* waarbij moet worden geconstateerd dat deze in de huidige wereldsituatie niet veel naderbij is gekomen.

Mede in dit verband hebben vele landen aangedrongen op het bijeenroepen van een *wereldontwapeningsconferentie*, met als achtergrond de mogelijkheid de kernwapenlanden China en Frankrijk in het ontwapeningsoverleg te betrekken. Gezien

de efficiency van de 25 landen tellende CCD kunnen de verwachtingen van een bijna 140 landen omvattende conferentie over een zo ingewikkeld probleem als ontwapening vanzelfsprekend niet al te hoog gespannen zijn.

Mocht met het bovenstaande de indruk worden gewekt dat in de afgelopen twee jaar niet veel is bereikt, op het gebied van de *wapenbeheersing* is een groot aantal activiteiten te signaleren. Achtereenvolgens zullen SALT en andere bilaterale onderhandelingen, de MBFR-onderhandelingen en de Conferentie voor Europese Veiligheid en Samenwerking worden besproken.

SALT

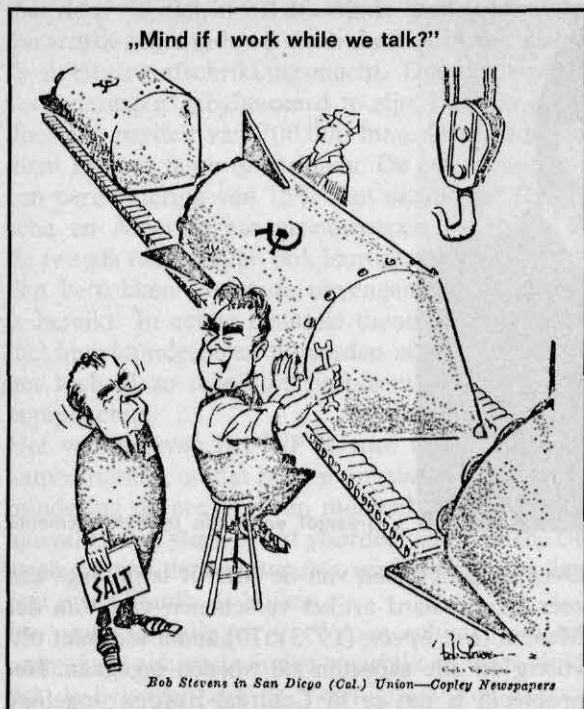
De in het vorige artikel genoemde Strategic Arms Limitation Talks tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie hebben geresulteerd in twee verdragen die zijn ondertekend ten tijde van het bezoek van president Nixon aan Moskou in mei 1972 (voor de tekst van deze overeenkomst zie bv. *Survival* 14(1972)192).

Het eerste verdrag, dat van onbeperkte duur is, limiteert het aantal antiraketsystemen (ABM) voor ieder land tot 2 met ten hoogste 100 raketten ieder. Een van deze systemen kan de nationale hoofdstad en/of het hoofdkwartier beschermen, het andere een groep strategische nucleaire intercontinentale raketten. De feitelijke situatie is zo dat de Verenigde Staten alleen de laatste mogelijkheid hebben gekozen, de Sovjet-Unie alleen de eerste.

Het tweede verdrag van wat wel SALT I wordt genoemd is een interimverdrag met een looptijd van 5 jaar waarbij een bovengrens wordt gesteld aan het aantal intercontinentale ballistische raketten die ieder land mag bezitten. In de praktijk komen deze bovengrenzen neer op: Verenigde Staten 1000 ICBM's en 710 SLBM's (Submarine Launched Ballistic Missiles), Sovjet-Unie 1410 ICBM's en 950 SLBM's. Kwalitatief mogen de raketten worden verbeterd en zelfs vergroot, mits de silo's waarin ze staan opgesteld niet worden vergroot. Verificatie, zowel voor wat betreft het ABM- als het ICBM-verdrag geschiedt met nationale middelen, met andere woorden: met observatiesatellieten.

Het zou te ver voeren alle consequenties uit deze verdragen te bespreken maar enkele opmerkingen zijn toch nodig om de problematiek van de volgende ronde, SALT II, te kunnen begrijpen.

In zijn boodschap aan het Congres heeft de Amerikaanse president verklaard dat de door de VS

geaccepteerde kwantitatieve inferioriteit kan worden aanvaard omdat ten eerste op het gebied van de bommenwerpers (die niet in SALT I figureerden) de VS een duidelijke voorsprong hebben en voorts omdat ook de kwalitatieve voorsprong het kwantitatieve nadeel meer dan teniet deed. Hierbij werd dan speciaal bedoeld het systeem van de Multiple Independently Targetable Re-entry Vehicles (MIRV), d.w.z. het plaatsen van verscheidene nucleaire gevechtsskoppen op één draagraket, die ieder naar een onafhankelijk doel kunnen worden geleid. Met dit systeem is het in principe mogelijk met een enkele raket verscheidene raketten van de tegenstander te vernietigen. De Verenigde Staten hebben reeds een gedeelte van hun strategische kernmacht „ge-MIRV-ed“.

Met deze stand van zaken is men eind 1972 aan de volgende besprekingsronde begonnen en wel te Genève. Een van de problemen die al meteen aan de orde kwamen waren de zg. tactische nucleaire wapens in Europa en op de vloot in de Middellandse Zee. Sommige van deze wapens kunnen het territorium van de Sovjet-Unie bereiken en vallen daardoor volgens de Sovjet-Unie in de categorie strategische kernwapens. Omgekeerd vallen de 600 op West-Europa gerichte Sovjetraketten niet onder deze categorie omdat zij het grondgebied van de VS niet kunnen bereiken. Is dit probleem al ingewikkeld genoeg, de moeilijkheden zijn nog groter geworden.

In de eerste plaats heeft de Sovjet-Unie in 1973 —

veel eerder dan werd verwacht — een MIRV-systeem beproefd en men neemt aan dat vanaf 1975-1976 zal worden begonnen met het „MIRV-en“ van de strategische kernmacht. Gezien het over het algemeen aanzienlijk grotere draagvermogen van de Sovjetraketten zou het evenwicht als genoemd in de boodschap aan het Congres kunnen worden verstoord.

Ten tweede hebben de Verenigde Staten met succes een gevechtsskop met doelgeleiding beproefd (Manoeuvrable Re-entry Vehicle, MARV), een wapen dat de kans op vernietiging van een raket van de tegenstander sterk kan vergroten.

Ten derde heeft de minister van defensie van de VS, James Schlesinger, onlangs meegedeeld dat met de nieuwe strategie van „flexibility in options“ een deel van de Amerikaanse strategische nucleaire macht op militaire doelen (dus inclusief de strategische macht van de SU) zal worden gericht. (Een en ander kan erop duiden dat binnen niet te lange tijd de in silo's geplaatste wapens obsoleet worden en dus hun geloofwaardigheid gaan verliezen.)

Al deze moeilijkheden, plus het feit dat de Sovjet-Unie ook de Britse en Franse nationale kernmachtes in de beperking wil betrekken geeft al aan hoe complex de situatie met betrekking tot SALT II is. Uit Genève komen maar heel weinig berichten over SALT en een echt resultaat — anders dan het ondertekenen van een deelverdrag door president Nixon bij zijn bezoek aan Moskou dit jaar — mag op korte termijn niet worden verwacht.

San Clemente

Bij zijn bezoek aan de Verenigde Staten in 1973 heeft partijsecretaris Brezjnef, tegelijk met een groot aantal andere verdragen, het „Verdrag over de voorkoming van kernoorlogen“ getekend. Dit verdrag moet eerder als een politieke principeverklaring dan als een reeks specifieke verplichtingen worden gezien.

Was het een bekend feit dat de Sovjet-Unie de laatste tientallen jaren groot belang hechtte aan plechtige principe-overeenkomsten, de laatste jaren zien wij hetzelfde gebeuren met de Verenigde Staten, niet in de laatste plaats veroorzaakt door binnenlandse problemen.

Toch kan deze overeenkomst — die geen „echt“ verdrag is dat goedkeuring van het Congres behoeft — wel betekenis hebben, al was het alleen maar om de regels van het supermogendhedenspel goed te definiëren. Ondanks alle verklaringen dat

Breznev en Nixon in San Clemente

de beperkingen geen invloed hebben op de wederzijdse allianties, hebben vele Westeuropese landen — Frankrijk uiteraard voorop — dit verdrag toch gezien als een tendens tot het losmaken van de Amerikaanse defensie van die van Europa („Amerika's veiligheid is de onze niet”), te meer omdat geen consultaties hadden plaatsgevonden tussen de Verenigde Staten en hun bondgenoten.

MBFR

De voorgeschiedenis van de onderhandelingen over Mutual and Balanced Force Reductions is in het vorige artikel reeds aangeduid. De bedoeling van deze besprekingen is te komen tot een vermindering van de strijdkrachten in Centraal-Europa, uiteraard met behoud van onverminderde veiligheid voor beide partijen. Na een moeizame aanloopperiode zijn er eind januari tot eind juni 1973 voorbesprekingen gevoerd te Wenen, waarna op 30 oktober 1973 de eigenlijke onderhandelingen, eveneens te Wenen, zijn begonnen.

Aan de conferentie wordt van NAVO-zijde deelgenomen door België, de Duitse Bondsrepubliek, Canada, Luxemburg, Nederland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten, van de zijde van het Warschau-Pact door de DDR, Polen, Tsjecho-Slowakije en de Sovjet-Unie. Voorts nemen, met een bijzondere status, ook nog deel Denemarken, Griekenland, Italië, Noorwegen, Bulgarije, Roemenië en Hongarije. Frankrijk heeft zich van het begin af tegen MBFR-onderhandelingen gekeerd o.a. omdat het voor dit land onacceptabel is dat anderen zeggenschap zouden kunnen krijgen over de grootte van de Franse strijdkrachten en over de legering van een deel daarvan in een ander land.

Over de problemen van de MBFR is onlangs een zeer lezenswaard artikel verschenen van Van der Meulen (*Int. Spect.* (1973)670) zodat hier niet uitvoerig op alle aspecten zal worden ingegaan. Het probleem is dat er in Centraal-Europa ongelijke troepensterkten tegenover elkaar staan. Volgens schattingen van het International Institute of Strategic Studies (die de Sovjet-Unie overigens nooit heeft bevestigd maar evenmin ontkend) staan er momenteel in Europa tegenover elkaar 925.000 man van de zijde van het Warschau-Pact (waarvan 460.000 Russen) en 777.000 man van de NAVO (waaronder 193.000 Amerikanen). De verhouding in tanks is 15.500 tegen 6000. De verhouding is in feite nog ongunstiger omdat de 6500 Russische militairen (met 1500 tanks) en de 90.000 Hongaren (met eveneens 1500 tanks) die in Hongarije zijn gestationeerd, in de conferentie niet ter discussie staan. Verder is er nog de geografische factor; deze veroorzaakt dat de Amerikanen 6000 km en de Russen slechts 650 km behoeven terug te trekken om op hun basis terug te keren.

Ter tafel liggen nu twee voorstellen, één van de zijde van het Warschau-Pact en het andere van NAVO-zijde.

Het Warschau-Pact gaat uit van de stelling dat er al geruime tijd stabiliteit in Europa heerst. Deze wordt veroorzaakt door de verhouding in strijdkrachten zoals die op dit moment is. Aan die verhouding moet dus niet worden getornd, zodat vermindering met een gelijk percentage wordt voorgesteld. In praktijk komt het voorstel neer op reductie in 1975 met 20.000 man aan beide zijden, in 1976 een reductie met 5% en in 1977 met 10%, waarbij ook nucleaire wapens en vliegtuigen in de reductie dienen te worden betrokken.

Van NAVO-zijde wordt gesteld dat de stabiliteit

niet door de niet in balans zijnde landstrijdkrachten wordt gegarandeerd doch door de Amerikaanse nucleaire afschrikkingsmacht. Daarom dienen veranderingen gebalanceerd te zijn, met als einddoel een pariteit van 700.000 man. Deze reductie dient in twee fasen te verlopen. De eerste fase zou een vermindering van 15% van uitsluitend Russische en Amerikaanse grondtroepen behelzen, in de tweede fase zouden ook Europese troepen worden betrokken totdat de bovengenoemde pariteit is bereikt. In eerste instantie dienen nucleaire en luchtmachtonderdelen te worden uitgezonderd om het toch al zo moeilijke probleem niet verder te compliceren.

Het voorstel van het WP is voor de NAVO niet aanvaardbaar, omdat bij een ongebalanceerde vermindering op een gegeven moment een potentiële aanvaller dan sterk in het voordeel zou komen. De strategie van de voorwaartse verdediging zou dan niet meer houdbaar blijken.

De onderhandelingen in Wenen schijnen op dit moment te zijn vastgelopen waarbij ook weer blijkt dat de belangen van de Verenigde Staten en van Europa — en met name van de Bondsrepubliek — in dit opzicht niet geheel parallel lopen. De Amerikanen schijnen een snel succes na te streven omdat anders een eenzijdige vermindering van de Amerikaanse troepen in Europa haast onvermijdelijk lijkt gezien het toenemend succes van de amendementen van senator Mansfield. De Bondsrepubliek wil daarentegen een wapenbeheersingsproces in het kader van haar *Ostpolitik* en rekent daarbij op vrij lange termijn. Toch lijkt een eerste voorstel, met elementen van zowel het WP- als het NAVO-voorstel, tegen het eind van dit jaar moge-

lijk mits de Amerikanen niet tot eenzijdige vermindering zullen overgaan; een mogelijkheid die recent zowel door Kissinger als Nixon in min of meer bedekte termen aan Europa is voorgehouden. Maar het hele MBFR-proces is er in elk geval een van lange adem.

Conferentie voor veiligheid en samenwerking in Europa

De voorgeschieden van de CEVS gaat nog verder terug dan die van MBFR; de eerste voorstellen dateren van de zijde van het Warschau-Pact in 1966.

Lange tijd hebben de NAVO-landen deze voorstellen als propagandamanoeuvres gezien, wat zij in het begin waarschijnlijk ook wel waren, maar, met name na het tot stand komen van het Viermogendhedenverdrag betreffende Berlijn, heeft deze conferentie levensvatbaarheid gekregen. De conferentie is voorbereid door multinationale voorbesprekingen in de eerste helft van 1973. Het eerste deel van de conferentie vond, evenals de voorbesprekingen, plaats te Helsinki, in de eerste week van juli 1973. Momenteel bevindt de conferentie zich in het tweede stadium, dat van de experts, in Genève, en het ligt in de bedoeling zo mogelijk nog dit jaar het afsluitende deel van de conferentie te Helsinki te houden op een nog nader overeen te komen niveau.

Het betreft hier, in tegenstelling tot de MBFR-besprekingen, een conferentie waaraan alle landen van Europa (met uitzondering van Albanië) en voorts de Verenigde Staten en Canada deelnemen. De problemen heeft men gesplitst in vier groepen,

Mutual and Balanced Force Reductions (MBFR) besprekingen in Wenen

De Conferentie Europese Veiligheid en Samenwerking (CEVS) bijeen te Genève

aangeduid als zg. „manden”; „mand” één betreft de veiligheid in Europa, „mand” twee de samenwerking op wetenschappelijk en economisch gebied, „mand” drie de uitwisseling van informatie, cultuur en menselijke contacten, en „mand” vier het eventueel institutionaliseren van een permanente conferentie.

In het kader van dit artikel zullen alleen de problemen uit „mand” één worden genoemd.

Op het gebied van de „soevereiniteit” en van het „afzien van toepassing van geweld” schijnen nu in Genève compromissen te zijn bereikt. Daarentegen zijn er nog duidelijk problemen inzake het onderwerp „onschendbaarheid van grenzen”. De Sovjet-Unie staat in dit geval op een volledig bevroren van alle grenzen in Europa, doch vele andere landen willen de mogelijkheid openhouden van het op vreedzame wijze veranderen van grenzen; dit laatste vooral door landen die zekere problemen op dit gebied hebben, zoals Ierland en Spanje en, voor zover het de Bondsrepubliek betreft, uiteraard de hereniging van beide Duitslanden.

Evenmin is er overeenstemming op het gebied van „vertrouwenwekkende maatregelen” (Confidence Building Measures, CBM's).

Een CBM is bijvoorbeeld het te voren aankondigen van militaire manoeuvres en van troepenverplaatsingen. De Sovjet-Unie wil volstaan met summiere algemene aankondigingen, omdat anders militaire geheimen zouden worden prijsgegeven, terwijl het Westen aandringt op een verplichting tot uitwisselen van relevante en precieze gegevens. Een aantal niet-gebonden landen (Zwitserland, Zweden, Oostenrijk, Finland, Joegoslavië, Cyprus) stelt zich op hetzelfde standpunt als de NAVO-landen. Ondanks alle verschillen liggen op dit gebied zeker niet de moeilijkste punten van de CEVS, die liggen duidelijk op het gebied van de

problemen van de derde „mand”, de vrije uitwisseling van gedachten en die van het permanent maken van een veiligheidsconferentie.

Hoewel de consultaties in NAVO-verband op het gebied van de CEVS — evenals dat van de MBFR — goed schijnen te lopen, moet toch ook hier weer worden geconstateerd dat de inzichten van de Verenigde Staten niet helemaal parallel lopen met die van West-Europa. Met name de laatste tijd schijnen de VS aan te dringen op een snel besluit van de conferentie, waarbij men ook voelt voor het Sovjetvoorstel om de slotconferentie te houden op het niveau van regeringsleiders.

Een Franse zegsman te Genève heeft al opgemerkt dat, indien Breznjef en Nixon arm in arm naar Helsinki zouden gaan, dit de zekerste manier is om alle Westeuropese regeringsleiders te doen wegblijven.

Hoe dit ook zij, onder dwang van de omstandigheden is het niet ondenkbaar dat er compromissen zullen komen om de CEVS nog dit jaar tot de derde fase, al dan niet op het niveau van regeringsleiders, te brengen. De praktische betekenis van een dergelijk resultaat mag men echter niet te hoog aanslaan.

Achtereenvolgens zijn hier de bilaterale Amerikaans-Russische en de multilaterale besprekingen in, met en over Europa de revue gepasseerd. De indruk bestaat dat ook deze laatste besprekingen zich in het spanningsveld van de supermogendheden — van hun ontspanningspolitiek — bevinden. Zoals bij MBFR en bij CEVS opgemerkt, lopen de opvattingen van de VS en West-Europa niet altijd parallel. Dit zal in de toekomst steeds vaker optreden, maar dan mag niet worden vergeten dat het om beperkte — weliswaar belangrijke — aspecten gaat. De grondslag voor de vei-

ligheid zal vooralsnog zijn gebaseerd op de band tussen West-Europa en de Verenigde Staten.

Wapenbeheersing, ontwapening en defensiere-search

Wat betekenen nu de in dit artikel vermelde besprekingen voor de Nederlandse defensiere-search? In de eerste plaats dient het researchapparaat de overheid, die de onderhandelingen moet voeren of moet begeleiden, van deskundig advies te kunnen voorzien. De indruk bestaat dat de overheid nog niet optimaal van deze mogelijkheid gebruik maakt.

Ten tweede dient het researchapparaat aandacht te besteden aan de ontwikkeling van weinig indringende doch wel effectieve verificatiemethoden die immers een wezenlijk onderdeel vormen van iedere ontwapeningsovereenkomst. Als voorbeeld kan het reeds in het vorige artikel genoemde onderzoek inzake het naleven van een verbod op productie van chemische strijdmiddelen worden genoemd.

Daarnaast ligt er echter voor de defensiere-search ook nog een meer principiële taak. Beslissingen over wapenbeheersing en ontwapening zijn politieke beslissingen, die echter aan waarde winnen door wetenschappelijke ondersteuning. Een grondige bestudering van de stabiliteit van bepaalde wapensystemen, strategieën en hun dynamiek, in een multidisciplinaire aanpak, lijkt noodzakelijk om de trends in ontwapening te kunnen evalueren. In een dergelijke „think tank” zouden wetenschapsmensen, militairen en diplomaten gezamenlijk tot belangrijke resultaten kunnen komen.

Slotwoord

In dit artikel is de ontwikkeling van de onderhandelingen op het gebied van wapenbeheersing en ontwapening gedurende de laatste twee jaren geschetst. Op vele niveaus zijn activiteiten ontplooid maar de resultaten zijn nog weinig spectaculair. Niet alleen is er geen vermindering van bewapening te constateren, op sommige gebieden is zelfs

van vermeerdering sprake, o.a. met het doel over „onderhandelingswapens” te beschikken. Ook van een verschuiving van destabiliserende naar stabiliserende wapensystemen en strategieën is nog weinig te merken.

Dit alles zou tot pessimisme kunnen stemmen. Er zijn echter enkele lichtpunten. Het feit alleen namelijk dat er op diverse niveaus en op verschillende gebieden besprekingen en onderhandelingen worden gevoerd moet als een positief punt worden erkend. In een aantal gevallen zijn compromisoplossingen denkbaar waarbij toch aan essentiële eisen van veiligheid kan worden voldaan.

Erkend moet echter worden dat ontwapening niet als een doel op zich zelf kan worden beschouwd, los van het gehele maatschappelijke wereldbeeld. De ontwapeningsgedachte krijgt dan het utopistische karakter dat zij in veler ogen toch al heeft. Zowel bewapening als ontwapening zullen voorlopig in een zeker evenwicht moeten bestaan, om te komen tot het creëren van een zo stabiel mogelijk milieu, waarin de conflicten tussen landen geleidelijk moeten worden opgelost of tenminste tot een aanvaardbaar niveau verminderd. Het afwegen van alle factoren eist bijzonder veel van een verantwoordelijke overheid: het blijft een probleem van lange termijn, waarbij wel plaats is voor bepaalde positieve verwachtingen maar moet worden gewaarschuwd tegen een niet op feiten gebaseerde euforie.

Literatuur

- Bericht der Konferenz des Abrüstungsausschusses an die Vereinten Nationen vom 30. August 1973. *Eur. Arch.* 28(1973)D637.
- J. W. van der Meulen — Troepenverminderingen en onverminderde veiligheid. *Int. Spect.* 27(1973)670.
- A. J. Pierre — Limiting Soviet and American conventional forces. *Survival* 15(1973)59.
- U. Nerlich — Die Einhegung des Nuklearkrieges. *Eur. Arch.* 28(1973)669.
- Truppenabbaugespräche noch nicht im Verhandlungsstadium. *Frankf. Allg. Z.* (1974)(18 mrt).
- Desillusionierte Genfer Europa-Konferenz. *N. Zürcher Z.* (1974)(16 mrt).

